

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ดนตรีเป็นศิลปวัฒนธรรมทางสังคมของมนุษย์ เป็นศิลปะที่มีความเป็นเอกภาพ มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นสื่อทางอารมณ์ มีคุณค่าดำรงอยู่และสัมพันธ์กับชีวิตของคนในสังคม มนุษย์สร้างดนตรีขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินถ่ายทอดความคิดของตนให้ประสานสัมพันธ์กับผู้บรรเลงดนตรีเพื่อที่จะนำดนตรีเหล่านั้นไปสู่ผู้ฟังเป็นลำดับต่อไป การรับรู้ทางดนตรีมีความกว้างขวางและหลากหลายจนไม่มีขอบเขตจำกัด ดนตรีสามารถสื่อให้คนสามารถเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก หรืออาจสื่อให้เข้าใจระหว่างกันและกัน ดังที่เรียกว่าภาษาดนตรี ดนตรีถูกนำมาใช้เพื่อการบันเทิง การศึกษา พิธีกรรม ประกอบการแสดงและอื่น ๆ คนที่อยู่ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรมก็จะมีลักษณะดนตรีที่ต่างกันไปด้วย เช่น ดนตรีสากล ดนตรีประจำชาติ และดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมต้องการปลูกฝังให้แก่เด็ก จึงจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีขึ้นในโรงเรียน เมื่อเด็กได้รับความสุขทางใจจากการฟังเสียงดนตรี การร้องเพลงและการเล่นดนตรี ก็จะส่งผลให้เด็กเหล่านั้นดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น มีความสุข และเรียนวิชาอื่น ๆ ไปด้วยดี (Swanson, 1969) วิชาดนตรีเป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่มีสาระเฉพาะเป็นของตนเอง แม้ว่าในบางครั้งจะมีการจัดดนตรีรวมไว้ในศิลปะก็ตาม โดยเนื้อแท้แล้ว สาระดนตรีมีความแตกต่างจากศิลปะอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ศิลปะเป็นเรื่องของการรับรู้ทางสายตาหรือทัศนศิลป์ (Visual Art) ส่วนดนตรีเป็นเรื่องของการรับรู้ทางการฟังหรือโสตศิลป์ (Aural Art) และศิลปะการแสดง (Performing Art) ปัจจุบัน ได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาดนตรีในหลักสูตรทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา (นฤฤทธิ์ สุทธิจิตต์.2540)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้คือ มีคุณธรรมและค่านิยมที่พึงามในการดำเนินชีวิต มุ่งพัฒนาตนเองและสังคม มีความสามารถในการเรียนรู้ การทำงาน การตัดสินใจ รู้เท่าทันวิทยาการและพึ่งตนเองได้ มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกลักษณะที่ดี มีสุนทรียภาพ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม มีความภูมิใจในความเป็นไทยและประวัติความเป็นมาของชาติไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้โดยจัดแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องรู้ โดยจำแนกจัดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศาสนาและวัฒนธรรม อันเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องจัดเป็นหลัก ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤต ของชาติ ส่วนกลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และ สร้างศักยภาพในการคิดและทำงานอย่างสร้างสรรค์ อันประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะนั้นประกอบด้วยวิชา ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ (กระทรวงศึกษาธิการ.2544)

ดนตรีเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่ต้องอาศัยความพยายามในการฝึกฝน อาศัยความชำนาญ ต่อเนื่องกันไป เพราะวิชาดนตรีจะมีความซับซ้อนสูงขึ้นไปในแต่ละระดับ การจัดลำดับความยากง่าย ของเนื้อหาต้องเป็นไปตามขั้นตอนและสามารถเชื่อมต่อการเรียนรู้ได้ ครูผู้สอนวิชาดนตรี ต้องมีลักษณะเฉพาะเป็นพิเศษ จึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ ความสามารถให้แก่นักเรียนได้อย่าง มีประสิทธิภาพ โดยต้องเป็นผู้ที่รอบรู้เชี่ยวชาญพอที่จะสามารถรวบรวมเนื้อหาการสอนได้ทั้งหมด เริ่มจากเนื้อหาที่ทำให้ได้อย่างง่าย ๆ ก่อน แล้วจึงเข้าไปสู่เนื้อหาที่ซับซ้อนขึ้น จากนั้นจึงหาทาง เชื่อมโยงเนื้อหาดนตรีให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ให้ได้มากที่สุด แต่ในปัจจุบันพบว่า หลักสูตรที่ใช้ อยู่มีข้อบกพร่อง ไม่เหมาะสมหลายประการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาด้านวัฒนธรรม ท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการ จึงทำการระดมความคิดจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ศึกษานิเทศก์ และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม จึงเกิดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นสำหรับใช้สอนใน แต่ละสถานศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีประจำถิ่นที่ชาวชนบทสร้างขึ้น (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2521) โดยมีสภาพของเครื่องดนตรีและทางของดนตรีเป็นไปตามท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ค่อยจะกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว เพียงแต่กำหนดเครื่องดนตรีหลักอันเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้ หากมีการนำไปใช้ ประกอบการแสดงก็จะจัดสภาพของเครื่องดนตรีหรือการประสมวงให้เหมาะแก่การแสดงนั้น (สังัด ภูเขาทอง. 2524)

กันตรึม เป็นชื่อของวงดนตรีพื้นเมืองเก่าแก่ชนิดหนึ่งที่นิยมบรรเลงในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 3 ชนิด คือ ปี่อ้อ ซอ และโทนกันตรึม โดยในการบรรเลง ปี่อ้อจะทำหน้าที่เป็นประธานของวง เป็นหลักในการเทียบเสียงและบรรเลง ส่วนซอมีหน้าที่ดำเนินทำนอง โทนมมีหน้าที่ควบคุมจังหวะ (นภค พลสวัสดิ์. 2530) ปี่อ้อนี้เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่เก่าแก่ชนิดหนึ่ง ไม่ปรากฏในการประสมวงดนตรีไทยในปัจจุบัน (ชนิด อยู่โพธิ์. 2523) คงใช้เฉพาะในการประสมวงกันตรึมและมโหรีเขมรเท่านั้น (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. 2535) จึงขาดคนรุ่นใหม่ที่จะศึกษาฝึกหัดเพื่อสืบทอดอย่างจริงจัง ประกอบกับผู้บรรเลงปี่อ้อที่มีอยู่ในปัจจุบันที่มีความสามารถ ล้วนเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น

ทั้งการฝึกหัดเพื่อถ่ายทอดหรือสืบต่อ ก็ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นแต่เพียงบอก ด้วยวาจาจากความทรงจำเท่านั้น จึงเป็นที่น่าวิตกว่า หากผู้บรรเลงปี่อ้อที่มีอยู่ในปัจจุบันสิ้นชีวิตลง บทบรรเลงต่าง ๆ ก็จะพลอยสูญไปด้วย เพราะแหล่งวิทยาการทางดนตรีที่แท้จริงนั้น อยู่ที่ตัวครู ครูดนตรีเป็นที่รวมของศิลปะดนตรีสารพัดสิ่ง การสูญเสียครูดนตรีไปคนหนึ่งจึงเท่ากับเป็นการ สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างในทางดนตรี (สังัด ภูเขาทอง. 2534) นอกจากนี้การหลงใหลของคลื่น อารยธรรมตะวันตกที่บ่าไหลเข้ามามีอิทธิพลอย่างรวดเร็วต่อสังคมไทยโดยทั่วไป จึงเป็นส่วนช่วย ให้กันตรึมและศิลปะพื้นเมืองอื่น ๆ ค่อยเสื่อมจากความนิยมของประชาชน อันอาจเป็นเหตุให้ สูญไปในที่สุด

การที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ในสภาพปัจจุบัน จำเป็นต้องมีการพัฒนา วัฒนธรรมเหล่านั้นให้เข้ากับกาลสมัยและความเหมาะสมของสังคม เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของ วิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ มีลักษณะที่เจริญเติบโตอยู่ตลอดเวลา มีสิ่งเกิดขึ้นทดแทน สิ่งใดที่ ไม่สอดคล้อง หรือไม่เข้ากับชีวิตประจำวันและความต้องการของมนุษย์ก็จะถูกทำลายหรือหายไป ตามธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องพัฒนาวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เข้ากับคามจำเป็นและความต้องการของ มนุษย์ในปัจจุบัน (พระยาอนุমানราชชน. 2511) วิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยรักษาวัฒนธรรมเหล่านั้น ไว้ได้อย่างมั่นคงคือ การสอดแทรกและบรรจุลงไว้ในการศึกษาของกลุ่มชนนั้น ๆ ทั้งในด้านทฤษฎี และปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ซึ่งเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในท้องถิ่นในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และภารกิจในการที่จะดำเนินการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ จึงได้ดำเนินการในหลาย ๆ ด้านในการที่จะอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไป เช่น จัดการเรียนการสอนและการฝึกฝนวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านดนตรีพื้นเมือง การละเล่นและการแสดงพื้นเมืองต่าง ๆ ให้แก่เยาวชนในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์อันเป็นเขตรับผิดชอบ ปัญหาประการสำคัญที่พบในการดำเนินการด้านดนตรีพื้นเมืองในส่วนของวงกันตรึมคือ ระดับเสียงของปี่อ้อ ซึ่งใช้เป็นหลักในการเทียบเสียงและบรรเลงของวงกันตรึมในแต่ละพื้นที่ มีระดับเสียงไม่เท่ากัน โดยมีความสูง-ต่ำของเสียงที่ใช้แตกต่างกันมาก ทำให้การจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีพื้นเมืองภาคปฏิบัติไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร และมีปัญหามาก เมื่อนำมาบรรเลงรวมวงหรือเปลี่ยนตัวครูผู้สอนวิชาดนตรีพื้นเมือง เพราะครูดนตรีหรือสำนักทาง ดนตรีแต่ละสำนัก จะมีระดับเสียงของตนเองและต่างยึดถือระดับเสียงของตนเอง ไม่ยอมรับระดับ เสียงซึ่งกันและกัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2512)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ได้มีผู้พยายามศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยระดับเสียงและ มาตรฐานเสียงของปี่อ้อในจังหวัดสุรินทร์ โดยจำแนกออกตามทฤษฎีเซนต์ และได้นำผลไปทำการ วิจัยทดลองสร้างปี่อ้อต้นแบบที่สมบูรณ์ขึ้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบรรเลงและ การจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีพื้นเมืองในสถานศึกษาได้พอควร แต่ยังมีได้ทำการเผยแพร่

ให้กว้างขวางแก่ครูผู้สอนวิชาดนตรีในโรงเรียนหรือนักศึกษาคณะใหม่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำผลการวิจัยดังกล่าวมาทำการพัฒนาเป็นหลักสูตร การสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง และทดลองใช้หลักสูตร เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรม ให้แก่ผู้สนใจ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการดนตรีในท้องถิ่น การจัดการเรียน การสอนวิชาดนตรีพื้นเมืองตามหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรการผลิตครูดนตรีของสถานศึกษา ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถนำไปสู่การผลิตเครื่องดนตรีพื้นเมืองเพื่อเป็นอาชีพได้อีกด้วย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างหลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมืองสำหรับการฝึกอบรมให้แก่ผู้สนใจ
2. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง
3. เพื่อศึกษาความเห็นของนักศึกษาที่มีต่อปัญหาในการอบรม

ความสำคัญของการวิจัย

ผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่โปรแกรมดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุรินทร์และผู้เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีและรายวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง ในหลักสูตรการผลิตครูดนตรี รวมทั้งการปรับปรุงเนื้อหาสาระวิชาให้เหมาะสม ตรงตาม ความต้องการของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น และยังเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ในการนำไป ประกอบการพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียนและท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้สนใจ อาจนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมืองจำหน่ายเป็น อาชีพได้อีกด้วย

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

1. เนื่องจาก นักศึกษาที่เรียนวิชา ARTS 201 ภูมิปัญญาศิลปปะไทย 5(2-4-3) ในภาคเรียน ที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ประกอบด้วยนักศึกษาโปรแกรมศิลปกรรม แขนงศิลปกรรมซึ่งส่วนใหญ่ พื้นฐานทางดนตรีสูง กับนักศึกษาแขนงนาฏศิลป์และการแสดงซึ่งมีพื้นฐานด้านดนตรีน้อยกว่า หรือไม่มีเลย เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้และมีให้เกิดอคติในการวิจัย ในการดำเนินการอ บรมจึงให้นักศึกษาจับคู่กันระหว่างแขนงวิชา และทำการเรียนรู้ในการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง ร่วมกัน เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการศึกษา ส่วนผลการประเมินตนเองให้นักศึกษาแยก กันประเมิน เป็นของแต่ละบุคคล
2. ผลการประเมินตนเองของนักศึกษาสามารถบ่งชี้ถึงความสามารถในการเรียนรู้ ของนักศึกษาตามหลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่กำหนดได้

สมมุติฐานของการวิจัย

1. หลังการอบรม นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมืองเพิ่มขึ้น
2. เนื้อหาหลักสูตรการอบรมมีความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน

ขอบเขตในการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่ใช้ในวงกันตรึม เฉพาะการสร้างปี่อ้อเท่านั้น โดยยึดผลการวิจัยเกี่ยวกับปี่อ้อที่ นกดล พูลสวัสดิ์ (2530) และ นกดล พูลสวัสดิ์ (2536) ได้ทำการศึกษาไว้เป็นหลักในการพัฒนาหลักสูตร
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ระดับปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 5 ปี โปรแกรมวิชาศิลปกรรม ชั้นปีที่ 1 แขนงศิลปกรรม จำนวน 17 คนและแขนงนาฏศิลป์และการแสดง จำนวน 17 คน รวม 34 คน ซึ่งลงทะเบียนเรียนวิชา ARTS 201 ภูมิปัญญาศิลปะไทย 5(2-4-3) ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548
3. ระยะเวลาในการทำการทดลอง ทำการทดลองในวันจันทร์ที่ 29 และวันอังคารที่ 30 สิงหาคม 2548 ระยะเวลา 13.50 – 16.20 น. ซึ่งเป็นเวลาเรียนตามปกติของวิชา ARTS 201
5. ตัวแปรที่จะศึกษา
 - 5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่
 - หลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง
 - 5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 5.2.1 ความรู้ในการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมืองของนักศึกษา
 - 5.2.2 ความเห็นของนักศึกษาที่มีต่อปัญหาในการอบรม

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาหลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง หมายถึง กระบวนการที่ผู้วิจัยใช้ในการจัดทำหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตรและการประเมินผล การใช้หลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง

เครื่องดนตรีพื้นเมือง หมายถึง ปี่อ้อ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องเป่าชนิดหนึ่งที่ใช้ประสมในวงกันตรึม อันเป็นวงดนตรีพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์

วิธีคำคม หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์สมรรถภาพหรือทักษะที่จำเป็นในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมสมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับทำงานนั้น

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (ครู 5 ปี) โปรแกรมวิชาศิลปกรรม ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2548 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ แขนงศิลปกรรม และแขนงนาฏศิลป์และการแสดงที่เรียนวิชารายวิชา ARTS 201 ภูมิปัญญาศิลปะไทย ที่เข้ารับการอบรมหลักสูตรการสร้างเครื่องดนตรีพื้นเมือง